

DUMITRU MATCOVSCHI – UN POET PĂTIMAȘ AL DORULUI

Acad. Mihail DOLGAN

DUMITRU MATCOVSCHI – A PASSIONATE POET OF LONGING

Dumitru Matcovschi is first of all a poet of longing, longing understood as a romanian complex deep feeling, mixed with the highest aspirations of humans in the „mioritical space”. Thus there is a longing for life and homeland, longing for people and language, longing for paternal home and ancestors, longing for woman and nature, longing for truth and justice, longing for what is good and beautiful, longing for kindness and dignity.

Dumitru Matcovschi este, înainte de toate, un poet al dorului, al dorului înțeles ca un sentiment profund complex și profund românesc, al dorului confundat cu marile aspirații ale omului din spațiul mioritic: dor de viață și patrie, dor de neam și grai, dor de casa părintească și strămoși, dor de femeie și natură, dor de adevăr și dreptate, dor de bine și frumos, dor de omenie și demnitate... E vorba de acel dor specific folclorului nostru pe care filosoful Constantin Noica îl definea oximoronic astfel: ”Prin formația sa, „dor” are în el ceva de prototip: este alcătuire nealcătuită, un întreg fără părți, ca multe alte cuvinte românești cu înțeles adânc și specific. Reprezintă o contopire, și nu o compunere. S-a contopit în el durerea, de unde și vine cuvântul, cu plăcerea, crescută din durere nu pricepi bine cum. (...) Dacă un grec antic ar fi în situația de a traduce pe dor, ar lua durere de o parte, plăcere de alta, și ar spune: plăcere de durere (...) Noi nu spunem plăcere de durere... spunem dor, care e însă și plăcere și durere” (“Cuvânt împreună despre rostirea românească”, București, 1987, p. 206). Inșuși poetul mărturisește că întreaga lume nu este altceva decât un „dor”, că „inima omului nu e de piatră./ E numai de dor și e numai de floare”, că slova, „ca și spicul”, „e un dor”, prin urmare, creatorul trebuie să fugă de orice, numai nu de „dor” („De dor poezii totdeauna mor./ Să mori de dor! Ce sărbătoare mare!”, trebuie să fie „bolnav de dor” și să cânte „cu dorul”, cu cuvinte „muite-n dor” (G. Vieru va zice că poetul trebuie „să pască dor”), cu atât mai mult cu cât el este un „coborător din dor și suferințe”, că, în sfârșit, „Dorul o fi ca o jale a neamului./ Ca un destin ce ne este comun.” De unde profesiunile de credință, mai vechi sau cu totul noi, sub diferite forme lirice: „Năpădit de doruri grele./ Mă știu trist ca o baladă”, „Cu dor Poetul cântă și cu foc –/ Flămând ca toți flămânzii împreună./ Bolnav ca toți bolnavii la un loc”, „Noi am trădat sau nu ideea?/ Noi am furat sau

nu poporul?/ Noi ne-am vândut sau nu credința?/ Noi am știut ce-nseamnă dorul?”; „Dor. Mi-i tare dor de viață./ S-o trăiesc și să o cânt./ Cu amurg și dimineată./ Cu al mamei zâmbet blând./ Dor. Mi-e dor de-o frunză verde./ Dor de-o pasăre cu pui/ Care cântă și se pierde / În Poiana Cerbului... / Dor. Mi-e tare dor de-o țară./ Care-a fost și care nu-i./ Neagră pâinea și amară/ Dincoace de dor și țară / Ca pâinea străinului” („Basarab”). Năzuința eroului liric de a fi „moldovean, până la jale./ basarab până la dor” provine din destinul dramatic al Basarabiei: „Trecută prin foc și prin sabie./ furată, trădată mereu./ ești floare de dor, Basarabie./ ești lacrima neamului meu” („Basarabia”).

Până și revoluția din 1989 Dumitru Matcovschi o vede tot prin prisma „dorului”. Într-un articol de publicistică din „Literatura și Arta” („Lupi în stână”, 14 octombrie 1999) el conchide mai mult decât surprinzător: „A fost o revoluție a dorului revoluția noastră. Dorul, nu-i așa, dorul e sufletul basarabeanului, dorul e toată averea noastră”.

Cum dorul presupune durere, pătimire, suferință, întreaga poezie a lui Matcovschi pivotază în jurul acestor sentimente măcinătoare și întristătoare, le stimulează și le exaltează artistic prin tiparele pe care le reclamă: cântec, baladă, odă, elegie etc. „Eu pentru toate pătimesc/ Pe-acest pământ moldovenesc”, va declara autorul în poezia „Dor”.

Dacă în cărțile de versuri din anii 70–80: „Melodica”, „Grâul”, „Axă”, „Patria, poetul și balada”, „Armonii”, „Tu, dragostea mea” dorul poetului este mai senin, mai intim, mai elegiac, în volumele de mai târziu – „Soarele cel mare”, „Imne și blesteme”, „Vad”, „Vremea pargului...” („Frântă, inima”) și „Crucea”, el, dorul, se înnegurează la față, se îmbracă în armura unui adevărat luptător civic pentru menținerea unității noastre de suflet, „turnându-și” în cuvinte „oftatul și credința”, devine apostol al ideilor naționale și rapsod al pătimirii neamului, ca și Octavian Goga, cu al cărui mesianism se identifică, inclusiv cu tăria durerii și cu simplitatea exprimării profunde a acesteia. „Poziția” poetului e cât se poate de clară și de răspicată: „Inima, dacă nu știe să doară./ Ce folos din ideile toate?” („Poziție”). În fața crudului destin și a inechităților țipătoare la cer inima lui sângerează cu întreg sângele nostru, după cum sângerează – la propriu și la figurat – și versurile ce evocă aceste realități prin gânduri multe care „nu încap în tropi”. „Ani de chin ultimii 10 ani, ani de sânge, o pată de sânge. Năclăit sângele de acum, năclăită pata”, mărturisește scriitorul în același articol publicistic „Lupi în stână”. Este evidentă aici aluzia intertextuală la versul lui Nichita Stănescu: „Eu nu sunt altceva decât o pată de sânge care vorbește...”. Cu precizarea că, dacă la Stănescu zicerea este o frumoasă metaforă a cunoașterii poetice abisale, la Matcovschi ea reprezintă o realitate nefigurată nici că se poate mai dramatică.

În chiar pragul renașterii naționale D. Matcovschi, printre primii, dacă nu chiar

singurul, a avut curajul să-și facă revizuirile de rigoare, autocondamnându-se pentru cântările odice contrafăcute de altădată (așa cum a făcut-o în anii '50 Andrei Lupan în „Mea culpa”): „Sunt vinovat, Moldovă-mamă./ Sunt vinovat că ani de-a rândul/ Mi-a fost de nu știu cine teamă/ Și nu ți-am precinstit cuvântul./ Și obiceiul, și durerea./ Și sărbătoarea, și lumina./ Și taina dorului, și miera/ Pe care-o aduna albina./ Sunt vinovat, și rău îmi pare./ Că versul prea mi-a fost de odă./ De osana, de înălțare./ Cum poruncise Despot-Vodă...”

Deși în acei ani poetul a știut să vizeze anumite realități vulnerabile prin limbajul esopical „spânilor” de tot felul, prin acele “descânțete de alb și negru”, pe care senzația le-a arestat, prin stări de spirit de tipul: „Dar uneori se mai întâmplă/ Să-ți cadă cerul peste creștet/ Și să fii trist, și să fii veșted./ Și să-nflorești argint la tâmplă (...) Și-atunci se strigă și se află/ Un clovn hazliu, de viță veche./ Care te gădilă la talpă/ Și-ți suflă moale la ureche –/ Și-ncepi să râzi, să râzi de unul./ Ca osânditul, ca nebunul” („Dar uneori”). Tot în acea perioadă scriitorul și-a reformulat crezul cetățenesc artistic, misiunea poeziei și a creatorului în raport cu cerințele momentului. Pentru autor poetul a încetat să mai fie doar un simplu cântăreț ditirambic, doar un simplu contemplator sau observator al realităților evocate. El trebuie să fie, înainte de toate, un tribun, un luptător consecvent și devotat pentru schimbarea stărilor de lucruri anormale, un crainic al adevărului adevărat, un răspunzător pentru toate ce se întâmplă aici și acum:

„Întoarce-te, poete, la neam și la durere./ La graiul tău cel dulce ca fagurul de miere./ Fii Sancho, Don Quijote, fii Veșnicluptătorul –/ Cine își vinde harul, își vinde și poporul.../ Tu spune adevărul./ Cu versuri plângi, cum plânge cu mere coapte măruț./ Tu fii mereu ostașul ce are moartea-n față./ Învață de la dansul, murind ce-nseamnă viață...” („Impostorii”).

Anume de acest crez artistic de un militantism civic expres s-a și condus poetul în ultimul deceniu, scriind o poezie pătimaș-angajată și combativă, de un curaj inegalabil, magistral problematizată și dialogată, demascatoare și persuasivă, pusă în întregime în slujba apărării adevărului istoric și a demnității naționale, a credinței și a conștiinței noastre de neam basarabean, a spiritualității românești în genere. A făcut-o pe calea sugestiei metaforice de factură folclorică, pe calea anafelor și epiforelor cu funcție compozițională, pe calea unei arte retorice ingenios articulate, care știe să conjuge tensiunea discursului publicistic cu voluptatea vocabulei simple (minus cazurile de insuficientă transfigurare artistică a faptelor evocate).

Însușindu-și creator poezia satirei eminesciene, cu interogațiile și exclamațiile ei retorice tăioase, dar și cu invectivele-i cauterizatoare, D. Matcovschi ținutește la stâlpul infamiei pe impostori și intruși, pe cameleoni și masoni, pe fonfi și mirmidoni, pe epigoni și fameni, pe cozile de topor și vânzătorii

de neam, pe trădători și pe pseudodemocrați, pe hoți și criminali etc. În cazuri de acest fel poezia face corp comun cu publicistica autorului, demascând cu violență, acuzând, înfierând, blestemând. Semnificative în planul dat sunt poeziile „Îngerii roșii”, „Impostorii”, „Pigmeii”, „Cameleonii”, „Grelele păcate”, „Gurmanzii”, „Vigilentul”, „Drac, drag”, „Și gloata”, „Neion” ș.a. Într-o cheie cu totul originală, inventivă sunt vizați, de exemplu, toți acei indivizi moldoveni care, prin păcatele săvârșite, nu au dreptul să poarte frumosul nume arhetipal de Ion, din cauză că, în realitate, ei s-au dovedit a fi niște „neioni”: „Ion necreștinul/ Ion arlechinul/ Ion mandarinul/ Ion pelerinul/ Ion pelinul/ Ion mărăcinul/ Ion mirmidon/ Ion știetoate/ Ion vedetoate/ Ion lingetoate/ Ion vindetoate/ Ion numaipoate/ Ion oaseroade/ Ion/ cameleon/ Ion gurăspână/ Ion anasână/ Ion scuișfântână/ Ion țărăbătrână/ Ion boimână/ Ion jupână/ Ion/ babilon/ Ion găgăuță/ Ion mărăcuță/ Ion aghiută/ Ion jighiuță/ Ion babăruță/ coboaradincăruță/ Ion/ neion/ Cântă la patefon./ cântă la sexafon./ cântă la tot ce vrei/ Joacă ei, neionii-masonii/ hop și-așa, hop și-așa./ asta-i meseria mea!/ Trăiască Neionia!/ Jos Satiriconia!”

În ultimul timp, poetul tot mai mult se arată a fi deznădăjduit, sceptic, neîncercător în vreo perspectivă salvatoare: „Are ea nevoie turma, de sonet/? Are ea nevoie, gloata, de baladă/? Oamenii în crimă, nu în rimă cred./ Zăpăcită astă lume, toată (...) Muncă de corvoadă, muncă de istov:/ gândurile, ca niște cazmale./ bat și bat și nu încap în tropi./ Să înșirui, te întrebi, cuvinte goale?” Sau: „Toate trec, nimic nu vine./ Eu în nimeni nu mai cred” („Basarab”). Ceea ce, desigur, nu înseamnă că poezia lui D. Matcovschi, de profundă claritate și muzicalitate folclorică, de o franchețe și omenie debordante, nu ar fi așteptată și lecturată de cititorul nostru cu sufletul la gură, mereu înfometat de a afla adevărul până la capăt și de a-și răcori inima și cugetul. Vorbind de cartea „Vad”, Gheorghe Băjenaru, un basarabean care trăiește în Canada, avea să formuleze aceste judecăți de valoare pertinente și într-unul just: „Creator de poezie a identității de limbă și de neam, cu metafore încărcate de sensuri, de istorie, de mituri, dar și de sonorități magice, poetul Matcovschi își depășește colegii de generație din România atât prin curajul duelului deschis în fața opresorilor de limbă și țară, cât și prin capacitatea total diferită de a lărgi orizontul viziunii poetice la dimensiuni cosmice. (...) Multe din poemele cuprinse în placheta în discuție dovedesc cu prisosință că este vorba aici de un mare poet al Românilor de oriunde și unul universal, al cărui sfântă poezie poate contribui la vindecarea spirituală a omului din orice colț al planetei” („Sfântă e poezia Basarabiei: Doi autori distinși: Matcovschi și Vieru”, L.A., 1 ianuarie 1999). De această „vindecare spirituală” a beneficiat la maximum și continuă să beneficieze, mai ales, cititorul basarabean, care vede în Dumitru Matcovschi pe exponentul spiritualității sale, pe cântărețul pătimirii neamului.